

Projekt om soldattorpen förenar hela Svenskfinland

Min pro gradu-avhandling vid Helsingfors universitet handlade om soldaterna som kronan flyttade till den östra rikshalvan efter fredsslutet av det stora nordiska kriget 1721. Allt sedan dess har jag varit intresserad av dessa soldater som präglat oss i så hög grad.

Efter fredsslutet 1721 flyttades drygt 2 000 soldater av kronan från den västra till den östra rikshalvan. Till en början var det tänkt som en tillfällig lösning. Bönderna här hade svårigheter att efter ett krig som varat i 21 år skaffa fram ordentliga och dugliga soldater i enlighet med vad det yngre indelningsverket från 1690-talet påbjöd.



Storbarsgård soldattorp i Snappertuna, också kallad Lundmans koj. Bilden tagen av Einar Öhman, troligtvis på 1920-talet. Huset revs på 1930-talet. FOTO: EINAR ÖHMANS ARKIV/LOKALARKIVET ARRESTEN

Vi bör komma ihåg att östra rikshalvan från 1713 till 1721 varit ockuperat av ryssen som gått väldigt hårt åt landsändan. På vissa håll var gårdarna helt öde (utan möjlighet att betala skatt), vilket betydde att de inte heller kunde skaffa fram en soldat eller dragon för kronan. I många fall där bönderna hittat en ung man, villig att ställa sig i kronans tjänst, bedömdes denne unge man som oduglig och för klen för uppgiften.

Hur fick projektet sin början?

Jag blev alltså intresserad av dessa soldater redan i ett tidigt skede och ville veta mera. Var bodde de? Hur var de sammankopplade med det övriga samhället? Hur levde de? Vilken ställning hade de i bondesamhället?

En tanke om att på något sätt ta reda på vilka torp dessa soldater bott i väcktes. Vad hade inträffat under deras tjänstgöringstid? Hur länge hade de varit i tjänst? Men hur skulle man gå vidare? En dag ställde jag frågan till styrelsen för föreningen Helsingfors Släktforskare. Det fick flera i styrelsen att bli intresserade av projektet och resulterade i en arbetsgrupp som sedan utarbetade en användbar forskningsplan.

Redan från början sågs det som viktigt att också försöka väcka intresset bland medlemmar i de lokala föreningarna runt om i Svenskfinland, för att projektet skulle kunna gå vidare. För att kunna hitta alla torpplatser krävs tips från många personer med god lokalkännedom. På de flesta platser finns det antagligen inte så mycket kvar som kan ge

en antydning om var torpet en gång stått och ännu mindre om att det skulle ha varit ett soldattorp.

Hösten 2019 ordnade föreningen den första Nyländska släktforskdagen med temat soldatforskning. Alla svenskspråkiga släktforskarföreningar i Nyland var på plats på Arbis i Helsingfors. Vi fick höra flera intressanta föredrag i ämnet och deltagarna blev bekanta med släktforskare från andra föreningar. Den dagen presenterades också planerna på projektet som ännu var i sin linda och som väckte massmediers intresse. *Hufvudstadsbladet* och *Nya Östis* skrev om projektet och tv-programmet *Närbild* gjorde ett reportage om ett par torp i Tenala tillsammans med undertecknad och Tenalabon Stig-Henrik Wikström som lokal guide. Under mellandagarna 2020 gjorde Hbl ett längre reportage om ett soldattorp i Esbo.

Arbete i två delar

Efter att forskningsplanen gjorts upp stod det klart att det behövdes två olika tillvägagångssätt. Dels behövde man ta reda på vilka soldater, dragoner eller båtsmän som hade bebott torpen 1721–1809, dels ta reda på var dessa torp funnits eller finns.

För det förstnämnda krävs omfattande arkivforskning i alla tillgängliga militärrullor i både finska och svenska arkiv. Eftersom arbetet är omfattande, krävdes anställning av en forskare med erfarenhet av 1700-talets militärhandlingar. Då initiativet kom från undertecknad och jag som historiker sysslat med 1700-talet, erbjöd jag mig att åta uppgiften, ett förslag som kunde omfattas av arbetsgruppen och senare styrelsen för Helsingfors Släktforskare.

Eftersom föreningen är liten kunde den inte förväntas stå för finansieringen av arbetet. Arbetsgruppen vände sig därför till olika fonder och stiftelser med ansökningar om forskningsmedel.

Start med kartläggning av Karis kompani

Hösten 2020 beviljade Nygréns stiftelse projektet medel som möjliggjorde arbetet med arkivforskning att komma igång. Arbetsgruppen bestämde att forskningen skulle börja i Nyland och genomföras geografiskt från väst till öst. Vi



Noteringen "S.T." på kartan över Baggby Rusthåll från 1765 står för soldattorpet N:o 64 Ekerö av Karis kompani i Nylands infanteriregemente. Den dåvarande soldaten på torpet hette Matts Ekman och är anfader till artikelns skribent. KÄLLA: RIKSARKIVETS DIGITALARKIV



Torpbesiktning enligt en litografi av Viktor Ludvig Emmanuel Sparre 1866. Motsvarande besiktningar torde ha försiggått i Finland under 1700-talet tid.

började med det västligaste kompaniet, Karis kompani av Nylands infanteriregemente. Under indelningsverkets dagar var både regementen och deras kompanier geografiska enheter med bestämda gränser. Karis kompani omfattade hela Karis socken med Snappertuna, hela Tenala socken med Bromarf, hela Pojo socken med Ekenäs landsförsamling, samt delar av Karislojo, Lojo och Ingå.

Eftersom det varit tvunget att avgränsa projektet till att omfatta Svenskfinland, föll större delen av Karislojo och hela den nyländska halvan av Kisko bort.

Vid årets slut hade en stor del av Karis kompanis soldater blivit kartlagda. Dessa blev under januari-februari införda i en databas som är öppen för allmänheten.

I mars beviljades projektet bidrag från Svenska Kulturfonden vilket möjliggör fortsatt forskning och att fler soldater och dragoner efterhand kan föras in i databasen. Efter att



Einar Öhman har också gjort en teckning av Storbarsgård soldattorp. Teckningen är daterad 1918. FOTO: EINAR ÖHMANS ARKIV/LOKALAR-KIVET ARRESTEN



Dylrika uniformer bars av soldaterna i Nylands infanteriregemente under Gustav III:s tid 1783.

kartläggningen av Karis kompani blivit klar, fortsätter forskningen på samma geografiska område, nu med dragonerna – först i Raseborgs kompani, därefter Livkompaniet, bägge tillhörande Nylands och Tavastehus läns dragonregemente. Därefter följer infanteriet med Ingå kompani för att sedan fortsätta vidare österut tills man är klar med den östligaste av orterna, dvs. Pyttis.

Tips tas emot

Projektets andra del, kartläggningen av soldattorpen, är tänkt att göras som frivilligt talarbete i samarbete med lokala aktörer; släktforskarföreningar och hembygdsföreningar samt övrig intresserad allmänhet. Projektgruppen har redan kontaktats av en hel del personer från olika håll av Svenskfinland med värdefulla tips om både bevarade soldattorp och om platser där sådana en gång funnits. Lokala kontaktpersoner från några föreningar har redan anmält sitt intresse för att medverka men utrymme finns för många fler. Någon känner till ett par, tre torp och en annan vet var

ett torp har funnits. Varje tips tas emot av projektgruppen med tacksamhet.

Arbetsgruppen hann i höstas besöka några torp och när våren framskridit lite längre är det meningen att börja besöka torp och torpplatser i större omfattning för att dokumentera huruvida torpet står kvar, i hurudant skick det är och i de fall där torpet försvunnit dokumentera om några lämningar finns kvar, eller om alla spår är borta. Alla dessa uppgifter kommer sedan att föras in i databasen och soldaterna kopplas ihop med respektive torp, allt efter man funnit platsen. I databasen kommer det att finnas bild på samtliga platser som kunnat hittas, samt en karta som visar platsen.

Mer uppgifter efter hand

Planen utgår ifrån ett femårigt projekt men mycket beror på tipsen från allmänheten. Projektet har även fått ett treårigt bidrag av Föreningen Konstsamfundet för anskaffning av material, främst kartor, samt för resekostnader. Detta möjliggör omfattande rekognoseringsutfärder för att kartlägga torp i Nyland.

Det är inte enbart moderna kartor som kommer till användning, utan även historiskt kartmaterial från 1700-talet som finns tillgängligt i olika digitalarkiv, och där soldattorpen ibland kan finnas utmärkta. Tyvärr är det inte alltid möjligt att hitta sådana kartor och då är tipsen från allmänheten med god lokalkännedom mycket värdefulla.

Efter att Nyland blivit kartlagt och soldaterna identifierade har projektet kommit en bra bit över halvvägs. Det totala antalet rotar i infanteriet, antalet rusthåll i dragonregementen och antalet båtsmanshåll i flottan, är på det historiska Svenskfinlands område omkring 1 800. I Nyland hade vi både soldater och dragoner men inga båtsmanskompanier från 1721 framåt. I Åboland hade man dragoner och båtsmän men ytterst få soldater. I Österbotten hade man endast infanteri och på Åland endast båtsmän.

Det svenska Nylands andel av hela antalet är över 1 000. Åbolands andel är cirka 260, Österbottens dryga 300 och Ålands 195. Det exakta antalet är svårt att ange i nuläget och kommer att framgå först vid genomgången av respektive kompani efter hand som projektet framskrider. Svenskbygdernas gränser har inte heller alltid följt sockenrår och det har därför funnits, och finns fortfarande, svenskspråkiga områden i kommuner som i dagens läge officiellt är enspråkigt finska. •

TAG KONTAKT

Vill du komma i kontakt i soldattorpsgruppen för att ge tips, eller vill du vara med och inventera torp i Västnyland? Tag kontakt, antingen på e-post: projekt.soldattorp@gmail.com eller per "snigelpost": Soldattorpsprojektet, Helsingfors Släktforskar, Dragonvägen 10 TH 25, 00330 Helsingfors

Projektgruppens medlemmar: Peter Ragnvaldsson, Margaretha Wildtgrube, Peter Bussman, Tom Swahn och Tryggve Gestrin.